

2. Інвестиційні рейтинги та їхній вплив на інвестиційний імідж країни. І. Чурута. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/32916/1/%D0%A7%D1%83%D1%80%D1%83%D1%82%D0%B0.pdf> Дата доступу: 28.10.2023
3. Соціальні права в Україні під час війни. Звіт про оцінку потреб. Моніка Смуш-Кулеша, Алла Федорова, Богдан Мойса. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://rm.coe.int/needs-assessment-ua-2/1680a9b408> Дата доступу: 28.10.2023

ОГЛЯД ОКРЕМИХ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИХ ПРОБЛЕМ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ АНЕКСІЄЮ КРИМУ РОСІЙСЬКОЮ ФЕДЕРАЦІЄЮ

Музика Л.А.

д.ю.н., доцент, професор
кафедри приватного права
l.muzyka@ukma.edu.ua

Журавель Д.П.

здобувач вищої освіти
факультету правничих наук
daryna.zhuravel@ukma.edu.ua
Національний університет
«Києво-Могилянська академія»

Крим був анексований російською федерацією у 2014 році. З того часу й донині фахівці та практики працюють над ідентифікацією пов'язаних із цим проблем та шляхами їх вирішення.

Європейський суд з прав людини (далі – Суд) попередньо призначив слухання у справі, що стосується заяв України про систематичні порушення російською федерацією Європейської конвенції з прав людини (далі – Конвенція) в Криму починаючи з лютого 2014 року, на 8 листопада 2023 року [1]. На цьому засіданні розглядатимуться по суті скарги, зокрема щодо насильницьких зникнень та відсутності їх ефективного розслідування, жорстокого поводження, незаконних затримань, незаконних обшуків приватного житла, заборони публічних зібрань, експропріації майна цивільних осіб та приватних підприємств без компенсації тощо. Зазначимо, що раніше Суд уже визнав ці скарги прийнятними [2].

Однак згаданому передувало встановлення того, що російська федерація здійснювала ефективний контроль над Автономною Республікою Крим (далі – АР Крим) та м. Севастополь з 27 лютого 2014 року. Інакше кажучи, Суд визнав, що територія півострова була окупована. Водночас, згідно з частиною другою статті 1 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» від 15 квітня 2014 року [3]

(далі – Закон № 1207-VII), датою початку тимчасової окупації АР Крим та м. Севастополь російською федерацією є 20 лютого 2014 року.

Не вдаючись до з'ясування розбіжностей у наведених датах, констатуємо, що анексія Криму, яка стала наслідком збройної агресії росії проти України розпочатої в лютому-березні 2014 року, спричинила низку правових проблем. Справедливо наголосити, що вони пронизали усі без виключень галузі права, втім, надалі зосередимося на цивільно-правових проблемах.

Майбутній судовий розгляд у Страсбурзі стосуватиметься, серед іншого, систематичних порушень статті 1 Протоколу № 1 до Конвенції, що гарантує кожній особі *захист власності* [4]. На підставі аналізу актів окупаційної адміністрації та рішень окупаційних судів, ухвалених протягом 2014-2020 років, у Регіональному центрі прав людини встановили, що російська федерація здійснює захоплення публічної та приватної власності в Криму кількома шляхами. До них передусім належить «націоналізація», що полягає в ухваленні актів, згідно з якими майно автоматично переходить у власність так званої Республіки Крим. Також має місце вилучення або знищення майна за рішеннями окупаційних судів, примусовий викуп майна відповідно до розпоряджень окупаційної влади, ба навіть, вилучення або знищення майна без жодних рішень окупаційних судів чи органів влади [5].

Проте відповідно до частини третьої статті 9 Закону № 1207-VII, згадані акти окупаційної адміністрації та окупаційних судів є недійсними і не створюють жодних правових наслідків. Зауважимо, що необхідність законодавчого закріплення наведеного положення не викликає сумнівів. Втім, воно аж ніяк не вирішує усіх проблем, викликаних порушеннями права власності державою-окупантом.

Наприклад, вдалося ідентифікувати щонайменше 256 громадян України, що стали жертвами незаконного знищення належних їм об'єктів нерухомості за період з лютого 2014 до червня 2021 року [6]. Визнання такої діяльності незаконною, вочевидь, не здатне забезпечити відновлення порушеного права. Звідси, виникає потреба *відшкодування матеріальної та моральної шкоди*, заподіяної внаслідок анексії півострова. Наголосимо, що відповідна цивільно-правова проблема, поряд із захистом майнових, стосується також й особистих немайнових прав, як-от, права на життя, права на свободу та особисту недоторканість, права на повагу до приватного життя, свободи думки, совісті і релігії тощо.

Згідно з частиною дев'ятою статті 5 Закону № 1207-VII, відшкодування заподіяної шкоди у повному обсязі покладається на російську федерацію як на державу, що здійснює окупацію. Однак відкритим залишається питання втілення цього положення у життя та отримання справедливої сатисфакції.

До того ж, не слід оминати увагою проблему *реалізації права на житло* особами, котрі були змушені покинути своє місце проживання внаслідок тимчасової окупації півострова. За даними Міністерства соціальної політики, кількість зареєстрованих внутрішньо переміщених осіб з Криму станом на 2021 рік становила близько 49 тисяч. Водночас очільник громадської організації

«КримSOS» стверджує, що кількість кримчан, які тимчасово або постійно перебувають на території материкової України є значно більшою, щонайменше 100 тисяч осіб [7].

За словами Людмили Денісової, котра обіймала посаду Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини у 2018-2022 рр., близько 60 відсотків внутрішньо переміщених осіб живуть в орендованому житлі, з них третина зазначає про ризики виселення зі свого поточного житла через неспроможність сплачувати за оренду [8]. Зазначимо, що дані наведені станом на серпень 2020 року. Втім, необхідність розв'язання житлових проблем внутрішньо переміщених осіб особливо загострилась із початком повномасштабного вторгнення росії в Україну наприкінці лютого 2022 року.

Насамкінець констатуємо, що анексія півострова російською федерацією зумовила появу безлічі цивільно-правових проблем, деякі з яких окреслено вище. Однак єдиним шляхом до припинення систематичних порушень особистих немайнових та майнових прав є деокупація та реінтеграція Криму, який є невід'ємною частиною України.

Список використаних джерел

1. Ukraine v. Russia (Crimea) – New procedural steps in Crimea inter-State case. Press Release. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng-press?i=003-7603977-10460240> (дата звернення: 25.10.2023).
2. Рішення Великої палати Європейського суду з прав людини у справі «Україна проти Росії (щодо Криму)» (Заяви №№ 20958/14 та 38334/18) від 16 грудня 2020 р. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-207622> (дата звернення: 25.10.2023).
3. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України: Закон України від 15 квітня 2014 р. в ред. Закону України від 18 жовтня 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18#Text> (дата звернення: 27.10.2023).
4. Протокол до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 20 березня 1952 р. зі змінами, внесеними Протоколом № 11 від 11 травня 1994 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_535#Text (дата звернення 27.10.2023).
5. Експропріація в окупації: жителів півострова позбавляють власності. URL: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/ekspropriaciya-v-okupaciyi-zhiteliv-pivostrova-roz/> (дата звернення; 27.10.2023).
6. Щонайменше 3984 громадянина України стали жертвами незаконного вилучення майна в окупованому Криму – правозахисники. URL: <https://zmina.info/news/shhonajmenshe-3-984-gromadyan-ukrayiny-staly-zhertvamy-nezakonnogo-vyluchennya-majna-v-okupovanomu-krymu-pravozahysnyky/> (дата звернення: 29.10.2023).
7. Денис Савченко, КримSOS: від трьох волонтерів до мережі, що працює з 73-ма ініціативами ВПО. URL: <https://www.unhcr.org/ua/32221-%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D1%81-%D1%81%D0%B0%D0%B2>

[%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE-%D0%BA%D1%80%D0%B8%D0%BCsos.html](#) (дата звернення 29.10.2023).

8. Омбудсман презентувала спецдоповідь «Реалізація права внутрішньо переміщених осіб на житло». URL: <http://www.golos.com.ua/article/338779> (дата звернення 29.10.2023).

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА В ПЕРІОД ЗАПРОВАДЖЕННЯ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Шебаніц Діана Миколаївна

кандидат історичних наук,
доцент кафедри права
d.shebanic@mdu.in.ua

Шебаніц Віталій Федорович

здобувач вищої освіти
спеціальності «Право»
vsebanic@gmail.com

Маріупольський державний університет

Безперечно права та свободи людини та громадянина є невід'ємною аксіологічною складовою європейської правової культури, адже такі виступають тим самим маркером, за яким дослідники та практикуючі юристи мають змогу виокремити різновиди державно-правових режимів (зокрема такі як демократичний та авторитарний, тоталітарний). До того ж, права та свободи людини є певним ціннісним орієнтиром, лакмусовим папірцем об'єктивної оцінки стану розвитку суспільства в цілому. Саме тому, при обмеженні прав і свобод людини і громадянина держава в особі органів публічної влади має діяти виважено, враховуючи принцип пропорційності застосування заходів державного примусу об'єктивно наявним умовам та загрозам. Відтак, воєнний стан введений в Україні з 2022 року є одним з тих чинників, що зумовлюють необхідність у суттєвому обмеженні прав і свобод людини та громадянина.

Зазначене дослідження здебільшого ґрунтується на теорії прав людини та громадянина, яка в свою чергу походить з висхідних ідей природних та невідчужуваних прав та свобод будь-якої особи. Відтак, окреслену тематику досліджували такі науковці як А. Кучук, В. Лемак, С. Головатий, М. Козюбра, П. Рабінович, М. Савчин, Р. Мельник, Т. Чубко, А. Мерник, В. Михайленко та інш. Незважаючи на багатоманітність та змістовність наукових робіт у цій сфері, зазначена тематика залишається актуальною через відсутність достатнього досвіду функціонування органів публічної влади в умовах воєнного стану.

Відтак, 24 лютого 2022 року Україна постала перед новими викликами та загрозами, спричиненими збройною агресією російської федерації. У зв'язку із цим постала нагальна необхідність введення воєнного стану, який в свою чергу